

Varpas išeina kas
antras mėnesis. Metinė
prekė su parsiumtumu:
Rusijoje (kuver-
tuose) 5 rubl.,
Prusose 3 auks.,
Amerikoje ir kitur 4 auks.

VARPAS

Apgarsinimai V a r p e,
ištisa eilutė smulkas
rašto, kaštuoja.
60 fen. arba 30 kap.

literatūros, politikos ir mokslo dvimėnesinis laikraštis.

Ateinančiuose 1898 metuose išeis teipos-gi tiktai seši Nr. „Varpo“. Malonėtume tą keletą Nr. pripildyti originališkais musiškių darbais, apsidami be vertimų. Turime vilti, kad sandarbininkai pritaris mūsų troškimui ir padės ji mums įkūnyti.

Graždanka — slogutis civilizacijos.

Rusija stengias užimt įžymią vietą tarp civilizuotų viešpatysčių, rišasi su civilizuotomis šalimis neva vardan palengvinimo civilizacijai kelių, sykiu garsindama apie savo tikėjimiskas ir tautiskas tolerancijas, o tuotarpu savo viduje 3,000,000 padonų jau nuo daugelio metų visai neprileidžia prie civilizacijos. Jau su viršum 30 metų kaip atėmė lietuviams jų spaudą ir iki šios dienos da nesugražina. Lietuviai turi vogti sau civilizaciją, kaip kontrabandą. Stebėtinas ir vienintelis tai atsitikimas, nesakau civilizuotoje Europoje, bet visoje pasaulėje. Da labiau stebėtina, kad toks nesvietiskas dalykų stovis priguli tik nuo litarų formos. Rusai atėmė nuo lietuvių lotynišką šriftą ir bruka jiems graždanką, o lietuviams nepriima tos neprašytos dovanos. Ir niekad nepriims. Perdaug aiškia prasmę suteikė graždankai Milutinai su Muravjevais, įsakydami jai buti tarp lietuvių apaštalu pravoslavijos ir surusininimo. Negalėjo jug to neužtėmyti lietuviams. Ir šiandien juo labiau valdžia bruka lietuviams graždanką, juo labiau lietuviams numano, kad valdžiai rupi ne apšvietimo dalykai, o tik ana graždankos pasiuntinystė „užbaigti tai, ką pradėjo rusų kardas.“ Bent gi nieks neįstengs pertikrinti, kad graždanka apšviečia greičiau, ne kaip lotyniškoms litaros.

Lietuviai turėjo raštus su lotyniškoms litaromis kur kas anksčiau prieš pasiulymą jiems graždankos, o dabar vėl jau tiek lietuviškų raštų priaugo, be pagalbos graždankos, kad ji lietuviškoje literaturoje jau neturi ką veikt ir turėtų jau gėdintis lišti lietuviams į akis. Tegul graždanka palieka lietuvius ir eina jieskoti laimės pas totorius — gal ten ją priglaus. Pradžia jug jau padaryta. (Nesenei medicinos departamentas užtvirtino brošūrą apie rauples, spaudintą totoriškoje kalboje, o rusišku šriftu.)

Neužmirškime, kad dėl smarkių persekiojimų Rusijoje lietuviškos spaudos lietuviams yra

daug pridėję prie lotyniško alfabeto kuniškų ir doriskų kančių ir per tai tas alfabetas da labiau pabrango lietuvių akise.

Šviesus ir turintieji sąžinę rusų vyrai mato visą dalyką aiškiai ir stengiasi kartas nuo karto atkreipti vyriausybės akis ant šaukiančios atmonyjimo neteisybės pasielgime su lietuviams ir ant galutinio susidėvėjimo Muravjevų politikos. Vyriausybė gal senei jau butų paklausiusi išmintingos savo šviesulių rodos, jeigu iš kitos pusės neatsirastų visos eilės — nuo angščiausių činovnikų iki paskutiniausių pašlemėkų — ypatų, kurios ant dumimo vyriausybei akių ir tvirtinimo, kad graždanka Lietuvoje pridigs, remia savo ypatingą naudą. Toms ypatoms visi keliai tiesus. Apuchtinas pasinaudojo perdirtbta Karklinių valsčiaus protokola, kur prie reikalavimo lietuviškų knygų pridėta tapo pasalinės rankos: *chotia by i russkim šriftom*. Vis tiek, ar protokolas perdirtbtas valsčiaus, ar paviečio, ar paties Apuchtinio kanceliarijoje — jis žinojo, kad tas priedas tai ne valsčiaus darbas. Vienok liepė tuojau prispaudinti lietuviškų knygų su graždanka, parodydamas vyriausybei, kad lietuviams nori graždankos.

Atspaudintos knygos tapo išsiuntinėtoms pradinių mokyklų mokintojams, idant jie išpardavinėtų, arba išdalintų knygas vaikams. Buvo teipos-gi Suvalkų gubernatoriaus įsakymas paviečių valdžioms apgarsinti tas knygas ant valsčiaus susirinkimo ir kalbinti prie jų žmones.

Vaikai, nė jų tėvai pasiulytų knygų nepriėmė. Mokintojai vienok, pataikaudami savo viršininkams ir nenorėdami jiems išipykti, stengėsi užslėpti teisybę. Vienas iš savo kišenės užmoka direkcijai už prisiūstas knygas ir rašo, buk jas išpardavęs; kitas verčia prie knygų, gasdindamas vaikus visokiomis bausmėmis, net Siberija (!); trečias skundžiasi, kad knygas vaikai imtų, tik juos „buntavoja“ toki ir toki žmonės ir tt. Iš mokintojų raportų vis-gi, apskritai imant, išeis, kad lietuviams nori graždankos.

Valsčiai, kur tik buvo apgarsintos knygos su rusiškoms litaromis, vienu balsu nuo jų atsisakė. Bet paviečio administracija, nenorėdama duoti sau blogos atestacijos, nepraneš

vyriausybei tikros teisybės ir pasielgs, kaip paprastai elgiasi su nepatinkančiais valsčių nusprendimais: surašys protokolą pagal savo, o ne valsčiaus norą.

Yra vėl ypatos, tamsios praeities ir da tamsesnės dabarties, kurios arba prigulėjo kitą syk prie išdirbimo lietuviškų knygų su rusiškomis litaromis, arba tapo šiandien net mokintojais lietuviškos kalbos prie gimnazijų. Tokiems žmonėms teip-gi rupi, kad užsiliktų graždanka lietuviškuose raštuose, nės kartais galima čia pelnyti gardų kasnelį. Jeigu ne viena iš tik ką minėtų ypatų, tai tikrai iš jų kategorijos patalpino rusiškam laikraštyje „Nediela“ neva kalbą su vienu lietuviu, baigusiu Veiverių seminariją, kuris pasakęs: jeigu teip į vietą knygų su rusiškomis litaromis išleidžiamas butų lietuviškas laikraštis, tegul ukiskas, kuris talpintų net ir rusiškai naudingus straipsnelius, tai tikrai lietuviai priprastų greičiau ir prie rusiškų litarų ir prie rusiškios kalbos. „Kad lietuviai ieseitų — užbaigia korespondentas — susitikti rusų kultūrą (suprask: graždanką, nės ikiol rusai tik ją mums kiša. *Red.*), tai reikia jiems parodyti tame kokią realią naudą.“ Ne! teip lietuvis pasakytį negalėjo, tai tik korespondentas savo paties intencijas idėjo į pramanyto lietuviuo lupas. Antgalo, jeigu jau lietuviai turėtų pamylėti graždanką dėl reališkos naudos, tai geriausiai butų padaryti šiteip: ieseisti lietuvišką laikraštį lotyniškomis litaromis ir pridėti apgarsinimą, kad už kiekvieną rusišką litarą, įleistą į laikraštį, skaitytojas gaus rublį. O su rusiškai rašytais straipsneliais vargu galima butų ką padaryti, nesa naudingus straipsnelius galima jug rašyt ir lotyniškomis litaromis.

Ar toki korespondentai neužvelka teisingo išrišimo klausymō lietuviškos spaudos?

Kada-gi rusų vyriausybė susipras, juogiai anie visi raportai, *kad lietuviai nori graždankos*, yra priešingi teisybei? Kada vyriausybė pradės klausyti tame dalyke balso geresnės dalies rusų visuomenės, neatsižvelgdama ant balsų, kylančių iš užtvorių?

Narimantas,

Didis Lietuvos Kunigaikštis.

Tragedija penkiuose aktuose.

Aktas penktas.

Scena I.

Narimantas, Mintvydas, Bugardas.

Narimantas.

Mintvyde, ar girdėjai, ką Bugardas sako? Buk Daumantas ištikro pabėgt pasirengęs, Pirma siųs Vratslavą — papirkęs sargybę . . . Ką ant to pasakysi?

Mintvydas.

Tai negal įvykti.

Narimantas.

Tai-gi, jei šitas žmogus, nors svetimos žemės, Nebutų man pranešęs, nebučiau žinojęs Aš nieko, nės padonai, kuriems priderėtų Rupintis apie bendrą gerą, visi tyli, Žiuredami ant mano pakramtos ir savo Negarbės. Persunki jiems, matau, valdžia mano.

Mintvydas.

Negražu, jeigu tarnas žiponą išduoda . . .

Narimantas.

Ne, Bugardas čia stoja, kaip žmogus padorus, Su teisybe . . .

Bugardas.

Teip, mano akise tas viešpats, Kurs apgalėjo. Bet-gi nežinau, iškur tas Nepykantos šaltinis, pasiekiančios mane . . .

Mintvydas (Narimantui).

Nesutepiau da lupų prisimeilinimu Ir pertikrinau tave, kad aš nemeluojų, Jeigu dėl piktų painių nesulaužau žodžio. Moku viešpačiui savo tarnauti vienodai, Nors mainytus jo laimė. Tikrai mus sargybė Nepasiduos papirkti, kadangi lietuvis Neparduos savo žmogaus. Bugardas čia klysta. Mus budas yr kitokis, ne kaip jo tautiečių. Vratslavos nė dieną, nė naktį išvesti, Arba išplėsti niekas, o niekas nįstengtų. Nės štai šita krutinė, kuri vis už tave Stojų, stotų ir šiandien. Dvasia tavo turi Daug rupesčių visokių, tai kam-gi ją žeisti Da naujais skaudžiais smugiais? Kam kankinti reikia Nekalti ir kam keršyt silpniems, jeigu syki Esi atimtos žemės valdovu? Ir Rymas, Nors ilgai laisvai valdė, nors didybe savo Vertė svietą stebėtis, nors kiekviena žemė Jam priešinga pražuvo, vienok apgalėtą Vadino jame broliu. Ir dėlto teip ilgai Turėjo sviete viršų. O dėlko nupuolė? Tik dėl vaidų naminių.

Narimantas.

Iš nusiminimo

Nežinau, ką daryti: ar juos turin bausti Už tai, ar save kaltint? Gyvenims, teip mielas Kiekvienam, man tik stojos teip sunkiu begalo. Tarp nelaimių, kur spaudžia, širdis nenumano Nė ko norėti gali. Nors tu gini brolių Liežuviu bičiulystės, vienok jį saugok — Lai bus belaisviu tavo.

(atsitrunkia su Bugardu)

Scena II.

Mintvydas (pats vienas).

Dievai! kurie laikot Rankose mus likimą, sauikiu aš jus šiandien

Į pagelbą Lietuvai. Sunaikinkit diegą
Nepykantos tarp brolių ir nesutikimą
Jų širdise užliekit! Lai Kitaurų kraujas,
Kurs gyslose jaunųjų teka, skaidraus savo
altinio nesudrumsčia ir nusiminimo
Karštis tegul už tautą gyvastį aukauja,
O niuz moteries meilę! Jeigu mūsų kaltės
Jus rustybę užtraukė, tai štai mano kraują
Ant aukos sau išsunkit, tik taikykit brolius!
Ankstyba da senatvė, raukšlės, žilas plaukas
Rodo, kad aš teisingai tarnavau tėvynei.
Ir dabar, nors ant visko esmi jau atšales,
Da vis tėvynės balsas man uždega širdį.

Scena III.

Vratislava, Daumantas, Mintvydas.

Mintvydas.

Kunigaikšti! atleiski, jei drąsiai kalbėsiu:
Yra man įsakyta sergėti liuosybę
Tavo, bet to nereikia — išsitikiu tavim.

Daumantas.

Dėkui tau — neapgausiu to išsitikėjmo,
Kad ir kas žin ką brolis būtų sau užmanęs.
Nors baisi dalis mano, tegul nieks nesako,
Juogiai Daumantas bijos, arba bėgti taikos . . .
Narimanto rustybės aš teip-gi nekeiksiu.

Mintvydas.

Vienok Bugardas tvirtin, kad ketinai bėgti
Ir Vratislavą vestis.

Daumantas.

Klastininkas! niekšas!

Tai pagedusio žmogaus yra apskelbimas.
Paklydau — jug neliosas nieks nuo pa-
klydimo —

Bet prie piktadėjystės nesikreipiau niekad.
Kas tą prakeiktą dvasią vertė skūsti mane?

Mintvydas.

Nenoriu jo pažinti. Perdaug skaudu buvo . . .
(atsitraukia.)

Scena IV.

Vratislava, Daumantas, Prakseda.

Daumantas.

Matydams išnykimą paskutinės vilties,
Ar da turiu klausyti, kaip garbę man tersia?
Tik ta širdis, kur tavo prigijęs paveikslas,
Gal išlaikyti tokius prietikius likimo.
Norint nelaisvėje aš, norint apkalbėtas,
Turiu atmintyj vieną; kad tu myli mane.

Vratislava.

Daumante! nįssipildžius užmanymams mūsų,
Tiktai mirtis tegali mus drauge suvesti.
Žemėj atilsį rasim po akmeniu kietu —
Jis bus mūsų altorium ir vieta šventaja.
Ten mudviejų neperskirs.

Daumantas.

Ką reiškia tie žodžiai?

Žipone! tavo lupoms nusiminims kalba . . .

Vratislava.

O kas-gi tai numirti? Kaip uždengtos akys,
Kaip jau gyslose kraujas liauja skriduliavęs,
Kaip jau širdis netvinksi — tai žmogus numiręs.
Ir nešdamasis dvasią nuo žemės į vietą,
Kur nuopelnus užmoka, ras ten ką labiausiai
Ant žemės numylėjo. Ten, kur neprieina
Niekad piktadėjystė, ir mudviejų dvasios
Susivienys ant amžių. Ten visi troškimai
Eina jau keliu vienu; ašara, nė skausmas
Negali išisprausti Tai palieku žemę
Su jos visoms kartybėms

Prakseda.

Žipone! sulaukiau

Jau šešiasdesimts metų. Ir aš priešinybių
Gyvendama turiu jug visokių, o bet-gi
Mirties nepageidauju, nors ji nebaisi man,
žiurėk — nė viens varguolis, su skurdu ko-
vodams,

Neturi noro mirti; belaisvis, nors keikia
Dangų, vienok negeidžia pamesti to svieto.
Tokia jau prigimimo tvarka, juog nė vienas
Mirčiai į akis dirstelt perdaug neišdrįsta.
O jeigu retkarčiais kas ją pasivadina,
Tai nusiminims kaltas, ar sumišims proto
Tegul palengvės skausmas, kuris spaudžia tavę,
Pripažįsi, žipone, kad gyvent da nori.

Scena V.

Tie patys ir Bugardas.

Bugardas.

Viešpatie! bičiulystė mano tau parodo,
Kad gali gyvent laisvas. Jau iš mano rankos
Miršta priešininks tavo, tas Narimants didis
Ir tokis pavojingas. Tuoj valdžia ir laimė
Tenka į rankas tavo Dėlto jį užgirdžiau
Nuodais. Mirs neužilgo.

Vratislava.

Ką šneka?

Daumantas (Bugardui).

Bjaurybe!

Pražudei mano laimę, vardą, mano garbę!
Žmogžudy, kurį pragars bedugnį išvėmė,
Pirmiausiai savo ranką ant tavęs pakelsiu!
Kaip galėjai su tokia žinia eit pas mane?

Bugardas.

Viešpatie! jug tylėjims tvirtinimu buvo.
Kas stojos, neatgriebsi. Tiktai mesk liudnumą,
Matysi, mirties šitos pasekmės bus geros . . .

Daumantas.

Ar prie piktadėjystės da tyčiotis nori? . . .
(užmuša Bugardą.)

Stipki, niekše! tai aukos mano dėkingumo.
Tegul žemė liuosą bus nuo tokios baisybės!

Bugardas.

Beširdi! . . .

Daumantas.

Tavo darbas tedingsta su tavim!

Vratislava.

Iskur tokia rustybė?

Daumantas.

Kaip jisai galėjo

Su tokiu darbu girtis? Vienok man atleiski,
Kad aš po akių tavo drįsau jį užmušti.

Scena VI.

Tie patys, Mintvydas (eina prysakyje, o paskui jį
neša Narimantą).

Mintvydas.

Narimants, kurį gerbėm visi kaip šventą,
Mirdams, nori su tavim, viešpatie, kalbėti.

Vratislava.

O varge mano, varge!

Narimantas.

Graži Vratislava!

Jeigu mirštu dėl tavęs, tai mirštu garbingai . . .

Daumantas.

Gal but, kad tau išrodo, juog netekai mano
Prisirišimo; gal but ant manęs rugoji;
Gal rodos, kad, palinkęs veik prie blogdarystės,
Per painias niekšu stojaus? O ne! širdis mano,
Pripratus dievus gerbti, paklysti galėjo,
Vienok neprasitraukė iš dorybės kelio.
Štai tas, kurs žmogžudystę pritaikė prie tavęs,
Tuojau iš mano rankos gavo nubaudimą.
Tas išdaviks, matydams, kad tu jojo tautą
Neapkenti, iš tavo mirties jai geresnę
Lėmė naudą ir, savo gelbėdams tėvyne,
Mus vaidus sunaudojo — pakišo tau nuodus.

Narimantas.

Pažįstu jug aš tave — žinojau nišduosi.

Daumantas.

Priešais tave, teisybė, nusidėjau sunkiai.
Bet visad širdis mano tau prielanki buvo.

Narimantas.

Nekaltinu nė vieno ir pripažint reikia,
Kad per jį dangus mane nubaudžia už judu.
Nėš aš, pilnas puikybės ir tuštybės, stengiaus,
Padonų kraują liedams, prieti prie mielo
Siekinio, kuris mane tik niekinti moka
Ir žvilgterėjmu savo nenori palengvint
Mano myrio. Zipone! Paskutinį kvapą
Tau aukaudams, nedirbsiu daugiau judviem
kličių.

Su Daumantu laiminga gyvenk ir mylėk jį,
Valdyki ir jį patį, ir visą Lietuvą.

Vratislava.

Narimante! pažįstu tave per vėlai jau.
Prisiekiu tau ant visko, kas' tik yra šventa,
Grįšiu į savo kraštą ir aukausiu amžį
Apgailėjimui tavęs, žuvusio dėl mūsų.

Daumantas.

Ir aš pasilikti noriu atmintį kaltybių —
Metęs Lietuvą, eisiu pskoviečius valdyti.
Tegul auka didžiausia nuodėmės išdildo,
Nėš žinau, tik dorybė gali suteikt laimę.

Narimantas.

Ne . . . nuo to atliuosuju. Nenoriu jums kenkti
Ir už judviejų gerą piktu užmokėti
Likki sveika, žipone! . . . Kartais atmint manė
Ir nors ašara viena apliek mano kapą
Nėš ką esmi padaręs pikto savo broliui,
Ar padonams, dėl tavo padariau tai meilės . . .
Tu, Daumante, užmirški, jei pažeidžiau kartais . . .
Su Mintvydu gyvenki, bičiuliu geriausiu,
Apgintoju mus žemės, gerbiku teisybės
Saugokite išvieno šitą puikią šalį,
Nėš mudu jau niužilgo persiskirti turim
Kiekvienąkart, kaip laimė užtekės Lietuvai,
Tai Narimanto dulkės ir kapuose džiaugsis . . .
Likkit sveiki! . . . Jau mirštu . . . rankos
mano šala
Vratislavai ir dorai paskutinį kvapą

Daumantas.

O nelaime! . . . Jau akys pastyro, tos akys,
Kur už prietikį skaudų malone užmoka
Dievai! kurių galybė perdalina dvasią
Su kunu ir vėl juodu sujungia, turėkit
Pagailėjimą šitoj valandoj baisingoj
Ir sušelpkite širdį kokia norint viltim,
Idant aundra, kur šiteip staiga užsigriuvo,
Nevestų paskui save daugiau da nelaimių
Tegul mudviejų meilė iki dienų galo
Niseina ant negero . . . Liėkame nuliudę,
Ir nusiminę . . . Turim gyvent atsiskyre
Po priežiura dorybės, iki su tavimi
Nesusivienysime, mus šesėli brangus,
Musų giminės garbe, gyvenimo džiaugsme! . . .
Pabaiga akto penkto ir paskutinio.

Medega lietuviškam žodynui.

Tarmėse lietuviškos kalbos tenka ne retai
išgirsti tokius žodžius, kuriuos vienur-kitur
tai „navatnais“ vadina, tai vėl juos priskiria
prie „liuberiskos“ ubagų kalbos. Daugumas
tokių žodžių priguli, ne abejotinai, prie kate-
gorijos užmirštų kalboje, arba pasenėjusių,
išėjusių iš vartojimo žodžių, todėl ir žodynuose
veltui jų jieskotum. Kelis tokius žodžius aš
buvau seniau „Ausroje“ padavęs; dabar vėl
ne persenei, peržiurint rankraščius pasakų,
dainų ir tt. mano ir V. Vaičiūčio užrašytų
1870—78 m. Ozkabaluose, teko vėl kelis
žodžius atrasti, mažai kam pažįstamus, kuriuos
čionais paduodu.

ainys, aisiulis — potomek

apartės — vyžų šniurai.

apylanka: „jeigu sėjant rugius liekti neuž-
sėta lysė (apylanka), tai gaspadorius tą
namų miršta.“

almet, — iš palengvo tekėt: „rona alma.“

„vando iš žemės alma.“

atsivietryt — odnowić się: „ugnis prisimetė
ir vėl rona atsivietryjo.“

anuol' — coire cum foemina.

atuodangis: „tie rugiai, kuriuos pavasaryje sėja“, „pavasariniai rugiai.“

aurè — aną syk.

bagas — duona, pyragas.

baslys — kuolas.

butinai — pewnie; gewiss; sicherlich.

čiūnas — čystas.

dėdingas: dėdinga višta — daug kiaušinių deda; „vištukas ką tik išrietėjusius, reik apgirdyt kiaušiniu, o bus dėdingi.“

dokiu, — *kti* = voku, — *kti*, latv. wahkoht, verstehen, merken.

Ant kitos vietos, (Varpe 1895, l. 176) aš esmi istaręs, buk litara *d* šaknyje *dok* į *v* žodyje *voku* — *ti*, *nuovoka* persikeitus, analogiškai kaip ir žodžiuose *dambros* = *vambros*, *debras*, *debrus* = *bebrus vebras* (*Kuršatis* Lit. deut. Wörterb. S. 78, 81), bet galėtų buti ir *vice versa*, nės jug U. Fick'as (Die ehemalige Spracheinheit der Indogermanen Europas. S. 109) nurodė, kad šaknis lietuviškojo „voku — *ti*“ homeriškame ἀβάζεω (nicht verstandend) randasi; čion jau priguli: ἀβάζεω, ἀβάζης ir adverb. ἀβάζεως; prie *dokin* — *ti* priguli da istriškai-romėniškasis

dukesku — verstehe (Weigant. Vlacho-Meglen. S. 48).

drankà — indas į kurį pila pamazgas.

dardu — *dėti* ir *dardenu* — *nti*: „Perkunas tik nudardėjo“, „Perkunas dardina.“

gajus gyvūlys — kurį ilgai negali užmušti, kurs užmušamas ilgai kruta, judinasi, mėtosi, purtosi.

gaudà — šlava, Berühmtheit.

gaudingas — znakomity, zamožny; ansehnlich, berühmt.

gėgis — *gaj*, Hain, Laubwald; *gegnininkas* = miškas.

(Dr. Šliupas. Mitteilungen d. lit. liter. Gesell. I. 388); nuo šito užmiršto žodžio turime: pravardę J. Gegis („Vienybė“ 1897 pag. 436), kaimų vardus: *Gegiobrasčiai*, *Pagegiai* (Tilžės pav.) ir k., vardą paukščio: *gėgė*, *gegutė*, kurią dainos „girios paukšteliu“ vadina; slg. ir mįslį: „šiausys gegių, pervilas dangum, trakivila vandeniui“ (= vėjas giria, grausmas dangum, lydeka vandeniui. Mitteilungen d. litauisch. liter. Gesell. II. 27). Nuo liet. *gėgis*, regis, lenkiškasis *gaj* paeina, kurį mes, savo žodį užmiršę, nuo lenkų priėmė (*gojus*) vartojame.

Gėrmė — sena, tanki niekad nekirsta giria — Urwald; nuo jos turime vardus upių ir kaimų: *Germona*, *Pagermonys*, *Germoniškiai*, *Germinkiemien*, *German* (Prusuose) ir k. Apie šią žodį slg. mano straiptą: „Ueber die Bedeutung der Wörter Germania und Germani“. (Correspondenz-Blatt der Deutschen Gesell-

schaft für Anthropologie, Ethnologie u. Urgeschichte 1887, Nr. 6), recenziją Prof. J. Egli'o: „Ueber die Fortschritte in der geographischen Namenkunde“ („Geographisches Jahrbuch XII. Gotha 1888) ir J. Jastrow'o Jahresberichte der Geschichts-Wissenschaft, XI Jahrgang, 1888, Berlin 1891. II. S. 3.

genetys — ulica przez samą wieś, Dorfstrasse.

gryvanka: „vejant virvę, botagą, sukant ryšį, atleidus sušoka vejamas daiktas į kilpas ar mazgus, kurie gryvenka vadinasi.“

gugu, *gugėti* — drebu — *ti*.

gugà — mažas, nedidelis kalmelis: „vidur kiemo gugà stovėjo.“

gūogas, *gūgas* — „muzikas, prasciokas“ (V. Vaičiainio nžrašyta); apie šią žodį slg. „Varp.“ 1897. pag. 11.

kaĩnas — *wspólny*, gemeinschaftlich: „kainos ganyklos.“

kakot — šikt.

kuriū, *rti* — bėgt, lat. *curro*; nuo ko *kirtas* — Windspiel į lenkišką *chart* pavirtęs.

kliurkin-kti — triesti

kliurka — foemina publica.

kartà, *os* — pokolenie; Geschlecht, Stamm. *lalaut*: „atėjo mergos lalaudamos.“ — „Per velykas vakare pirmos dienos, merginos susirinkusios vaikščioja po kaimą dainuodamos tam tikras dainas; užėina pas kiekvieną ukininką ir iš netyčių uždainuoja, — ir teip per visą naktį laluoja.“ (Pasakojimo Kūnas iš k. Aukštakalnio).

liėsvos — kopėčios (Garlevos tarmėje).

liàna — wygodny; bequem, wohlhabend.

liūinas arba *gamulà* — galvijas be ragų.

liukas — skylė stoge, per kurią šviesa įeina ir sieną dūda; slg. lot. *luc*.

nevidonas — neprzyjacieli; Feind; nuo jo reiktų *vidonas* — przyjacieli, Freund, vietoje „prietelius“ vartoti.

nedalugas — žmogus niekam nevertas.

nuostarstis — opinia; Meinung.

notungaris — niezgrabidło; ungeschickter Mensch.

niaunė — duona.

neatbutinai adv. — bezwarunkowo, zupehnie; unbedingt.

padažanas — fatalis; fatal; Unheil bringend; „padažanos dienos: tose dienose ne reik ar pradėt kokį darbą, ar į kelionę važiuot, javus sėt, metilę penėt ir tt., nės tai negeros, nelaimingos dienos.“

pòdė — kumà; akušerka: „pavadino į podes“.

pàgamas — placenta; Nachgeburt.

rykas — naczynia; Gefäss.

saurai — lapukai: folia laurocerasi; slg. ir pravardę: *Saurusaitis*.

serai — šilkai; dainose: „Suknes seruneles“; mįslyje: „Ninių mergos, serų kasos, van-

denyj galvos“ (= kalmės. Mitteilungen d. lit. liter. Gesell. II, 21.)

strjmas — didelis vėžys; nuo to pravardės: *Strjmas, Strjmkas, Strjmitis*.

upas — humor, usposobienie; Laune, Gemüthsstimmung: „Koks upas užaina.“

vaivas — šviesus,

vaivà — šviesà; nuo to žodžio paeina: *vai-vorykštė* — Regenbogen, pravardės *Vaiva-varis* ir *Vaivadalis* Pelenių kaime 1692 m., kaimas *Vaivūnciai* (Zienkowiez. Acta Synodi Vilmens. pag. 64), *Waywensis terra* senovės Prusuose (Scriptores rer. prussic. II. 404) ir *vaivara, vaivaras* = žodynuose (Bezenberger. Lit. Forsch. S. 194., Geisler. Lit. Stud. S. 120.)

vaisbà — Handel, Geschäft. Šitą žodį radau pirmiausiai D-ro Pietaro gromatoje, iš Pilviškių apygardos ir įvesdinau raštų kalboje „Vienybėje“ 1891 m. pag. 355 (Korrespondencija iš Berlyno); „Tėvynės Sarge“ (1897 m. Nr. 1. pag. 57) randame teipogi *vaisban* ir „vaisbavoti su Prusais.“ Šitoje prasmėje reiktų tą žodį visur raštuose įvesti, ažuot žodžio „prekyba“ ir k. pasterame laike netikusiai nukaltų žodžių. Nuo vaisbas reiktų padirbti substantyvus *vaisbius* ir *vaisbunas* — Kaufmann, Geschäftsmann, Händler; pasterasis substantyvus turėjo senovėje vartojamas buti, kaip matome iš lietuviškosios pravardės: *Vaisbunas* — bajoriška giminė, nuo kurios kaimas, vėliaus į dvarelį paverstas, *Vaisbuniškiais* vadinasi (Bartninkų vals., Vilkav. pav., Suvalkų gub.). Pasteraisiais metais nukalta tapo: pirklysta, pirklys, prekysta etc.; argi ne geriau būtų grįžti prie senoviškųjų: *vaisbà, vaisbius, vaisbūnas, vaisbuoti* etc?

viešas — senas; lat. Wetus; nuo jo — *vieškelis* — senas kelias, via alta, *viešpatis* — altus dominus.

vjzeris — wskazówka u zegarka.

želvės — testudo, Schildkröte, gr. $\chi\epsilon\lambda\upsilon\varsigma$, $\chi\epsilon\lambda\upsilon\nu\eta$ šitą žodį, kaip prof. Zubaty man pritaria (Bezenberger's Beiträge zur Kunde der indogerman. Sprache Bd. XVI. S. 327—8), ir slovėnai tur nuo mus pasiskolinę: Lenkai — *żółw*, Čekai — *želva*.

žiuptuvis — arklių krepšys abrakui.

München, rugsėjo m., 1897.

Dr. Basanavyčius.

Cenzūros klausymas.

Pasaka ne pasaka. (Užbaiga.)

III.

Didei užsirupinęs rymojo žandarų viršininkas, Juda Izvergovič Padleckoi, ir išmėtinėjo likimui, kad į nieką apvertė jo viltį. Varšavoje, teisybė, sunkiai vargo, bežandaudamas, daug prityrė visokių šios pakalnės

kartumų, sujungtų su šuns tarnyste, bet viską užmiršo, kada išvydo ant savo krutinės kryželį. Dabar jau karjera buvo atdara, ypač da kaip Juda Izvergovič, tačiau kalbant, apsigogė, nėra vyriausybės pamatė, kad tokiame veikėjui Varšava persiaura ir išsiuntė į Peterburgą. Ten, gavęs vietą ir daug valios, sutaisė trumpame laike tokį šiupinį, kad buvo atstatytas ir grįžo į Varšavą. Nenorėjo čia jo laikyti ir, dėl nuopelnų tik iš praicitės, davė jam vietą žandarų viršininko Senapilės ir Naupilės paviečių. Bijodami mat, kad per savo smarkumą Padleckoi nesutaisytų vėl šiupinio, parinko jam romiausią iš visų guberniją. Vaziuodamas į Lietuvą, Juda Izvergovič padarė įžadus atsigriebti vyriausybės akise, gauti kitą kryželį ir atitaisyti karjerą, kurią buvo sugadinęs. Žinojo, kad Lietuvoje reikia sutremti lietuviška dvasia, gaudant lietuviškas knygas ir laikraščius ir persekiojant žmones, juos skaitančius. Tai-gi išaugšto apsvarstė sau plianą, gana aiškų, tiesų ir tikrą: perkošti visus ik vieno lietuvius per savo tinklą — visi su akstiniais liks tinkle ir darbas atliktas. Buvo net užmanęs suimti visos gubernijos lietuvius su vienu žygiu, sutupdyti į kalėjimą ir laikyti ten iktol, iki neužmirš skaityti lietuviškai. Tik prokuratoriui paaiškinus, kad tai neišpildoma dėl daugelio priežasčių, pasiliko kitas užmanymas: iškratyt ir perčiupinėti žandarų nagais paeilui kiekvieną lietuvi, apsigyvenusį po jo apeizda. Pradžia buvo, rodosi, gera. Pareikalavo iš Varšavos į pagelbą aštuonis žandarus, į pusantro mėnesio padarė simtą su viršum kratų ir suėmė daugybę žmonių, teip kad jau į Kalvarijos kalėjimą netilpo ir reikėjo kitus vežti į Kauną, arba laikyti Senapilėje. Bekratydamas, pas vieną rado laišką, kur buvo paminėta kokia ten draugystė „Sietynas“; pas kitą užtiko surašyta daug pavardžių; pas trečią paėmė lenkiškas uždraustas eiles su aiškia autoriaus pavarde. Medegos jau tiek, kad galima padaryti trukšmas, sukelti didelę politiška byla — štai kryželis pakyst ir kabo ant krutinės. Pradėjo iš džiaugsmo net girtis, kad jau turįs „už uodegos“ paslaptinę lietuvių organizaciją. Kas-gi pasirodė? Iš visų suimtų žmonių galima buvo apkaltinti tiktai du, pas kuriodu rasta lietuviškos knygos, o kiti buvo suimti teip sau, iš karščio. Anas surašas pavardžių tai ne kas kita, tiktai skaitlius sąnarių, į kuriusių su valdžios žinia krikščionišką pirkinių krautuvę. Tai-gi „Sietinas“ liko tiktai šmėkla ir paslaptinės organizacijos uodega nutruko. Gavo teipos-gi atsakymą, juog autorius anų uždraustų eilių jau kelios dešimtys metų, kaip miręs. Štai, bematant, didelė politiška byla subliuško, tarytum perdurta puslė. Lyg ty-

čia paskutiniame laike kratymai buvo nelaimingi: ne tik ką nieko nerasdavo, bet da kelis kartus įkišo nagus į tokius dalykus, kad reikėjo net prieš prastus žmones gėdintis.

Juokingiausiai vienok pasibaigė paskutinė krata. Juda Izvergovič gavo skundą, buk giriose gyvenęs redaktorius lietuviškų laikraščių. Užkvietė prokuratorių, sutelkė žandarų ir zemskių į penkioliką žmonių ir vidurnaktyje išvažiavo. Gerai jau prašvitus, apsupo stovinčią pagiryje, sukniubusią iš senatvės bakuželę ir įsigavo į vidų. Ant suolo pas pečių sėdėjo senas, senas žmogelis ir, droždamas šauktsus, pamaži, drebančiu balsu giedodavo: „Kaš nor Panai Marijai šluzyt ir još ašablyvu milašninku but“. Senukas, išvydęs tokius keistus žmones, išsyk lyg nusiminė, bet pirmas juos linksmai užkalbino:

— Tai ankštybų švetelių Dievas davė sulaukti, Ar jus tik nepaklydote?

— Teisybė, seni, paklydome — paskubino pasakyti prokuratorius, kuris išsyk suprato, kad senis įspėjo teisybę.

Padleckoi vienok, neilgai laukdamas, klausia senio stačiai:

— Ar tu redaktorius?

— Ar rakto? Meš rakto neturime. O kam jiš mums? Čia niekaš neužeina, ražbaininkai teipoš-gi neturi ko ateiti, tai tiktai ką jus šveiki atsilankėte. Užtenka klingio ant nakties . . . , Ar neturi, ponš, tabako man pypkei prišikimšti? — pridurė senis, jieskodamas aplink save pypkės.

Padleckoi nieko neatsakė, o prokuratorius, išardęs kelis savo papirosus, padavė seniui tabaką. Senis prikimšo pypkę, užsidedė ir, patraukęs kelis kartus, tarė:

— Lengvaš dumeliš, nė šeilės nepadaro. Dėkui, ponš, ir užtai.

— O šitie ponai šu šoblėmis tai tur but krakošmetį daro? O katraš vyrešnysiš? — kalbėjo senis toliau, apžvelgęs visus aplinkui, ir garsiai nusijuokė, kad jam pasisekė teip gražiai pasakyti. Vieton atsakymo visi pradėjo teip-gi juoktis. Juda Izvergovič vienas tik nesijuokė. Stovėjo išbalęs ir sukandęs dantis iš piktumo. Pats pamatė, kad ne ten pataikė, kur siekė. Lyg šuo, kuriam pake-liavingas parodo špygą, grįžta, nosį nuleidęs, namo, teip grįžo Padleckoi, gėdindamasis ne tik prokuratoriaus, kuris per visą kelią iš jo tyčiojosi, bet ir savo žandarų. Ką-gi darysi? *Per aspera ad astra.*

Žandaras, davęs neteisingą žinią apie redaktorių, buvo sunkiai nubaustas: turėjo eit į Tilžę surasti tikrąjį redaktorių. Ir tai nepasisekė, nėra žandarpalaikis, nors persirėdęs, negalėjo užslėpti savo degutuoto šnipo ir turėjo net bėgt iš Prusų, nieko nepatyręs.

Visi nepasisekimai tarytum tyčia skverbėsi žandarų viršininkui į atmintį. Dyrstelėjo vargšas ant kairės pusės savo krutinės, atsiduso, pasirėmė ant kitos rankos ir toliau keikė likimą ir visas sąlygas, atitolinusias kryželį. Keikė net parubežinius sargus, kad permažai praleidžia lietuviškų raštų.

IV.

Ilgai rymojo Juda Izvergovič. Antgalo mostelėjo ranka ir ėmė knistis po senas popieras, paliktas pirmiau buvusio žandarų viršininko — ar ten ko neišras. Tuotarpu ateina skundas ant Klubo. Nusišypsojo Padleckoi, išputė krutinę ir paglostė kairiąją jos pusę, tą vietą, kuri paskirta naujam kryželiui.

Braukšt pas Klubą krata. Padleckoi su gauja žandarų ir zemskių, su prokuratorium ir šaltysium pačiam vidurnaktyje užpuolė ant miegančių nusidirbusių žmonių.

— Ar turi lietuviškų knygų? — klausia Padleckoi persigandusio Klubo.

— Turiu.

— Parodyk, kur!

— Vai štai ant lentynos: čia kantičkos, dvejtos maldaknygės senos ir da pusė užpernykšcio kalendoriaus, o daugiau neturiu.

— Vesk į klėtį!

Tuoj žandarai šoko ant augšto ir iš palėpės išėmė visas senas rubriceles. Iššnipinėję klėties kampus ir plysius, nulipo žemyn ir apgulė tupyklą. Knygų čia nerado, tiktai ant sienų užtėmyjo parašus, sustatytus iš lietuviškų litarų. Palikę zemskį saugoti tupyklą, kiti visi ėmė landyti po visas triobas ir užkaborius, viską versdami iš vietos. Išsigandę ir tunintiejie kampuose vaikai, užtikti dabar žandarų, pradėjo neišpasakytai klykti, moters paskui juos vaitoti, šunes staugti. Ant to trukšmo sukilo kaimynai ir visas Virvagalių kaimas sujudėjo, tarytum atėjo sudnoji diena. Krata pasibaigė, jau saulei gerokai pakilus. Nerado daugiau nieko, kaip tik anas knygas ant lentynos, rubriceles palėpėje ir lietuviškus žodžius ant tupyklos sienų. Visus tuos daiktus ir tupyklą paėmė.

Apie priešpiečius tą dieną trunkė per Naupilę keli vežimai, vienas paskui kitą. Pirmame sėdėjo Juda Izvergovič Padleckoi su prokuratorium ir žandarų; antrame Endrius Klubas tarp dviejų žandarų; trečiame, ilgavežimyje, buvo įverstas tupykla, maišas, matomai netušcias, ir sėdėjo du žandarai su zemskiu; ketvirtame važiavo du zemskiai ir šaltysius; penktame žandaras ir zemskis. Naupilės gyventojai, mažas ir didis, subėgo

žiūrėt ant tos įstabios, niekad neregėtos procesijos. Prasidėjo yvairus aiškinimai, viens už kitą keistesnis ir baisesnis, ir visa Naujė išrodė, lyg užiantis avilys. Tokį neramų įspūdį sėjo Padleckoi visu keliu, iki neatvažiavo į Senapilę, kur gyvena pats ir turėjo savo kancelariją. Klubą tuoj išsiuntė su dviem žandarais į Kalvarijos kalėjimą, o tųpyklą, liepęs apsiut audeklu, nusiuntė į Kauną, idant tam tikras žandarų vertikas išverstų maskoliškai lietuviškus sakinius. Pats stvėrėsi prie senų rubricelių. Iki gaidžių žiurinėjo jas su atida ir keliose rado ranka surašytas kokias ten aukas; aukautojų pavardes ir kitus neaiškius ženklus. Išaiškino sau, kad tai turi būti liudyjimai paslaptinės organizacijos.

— Na, garbė Dievui, iš tų knygpalaikių ir tųpyklos išeis plati politiška byla — tarė pats sau Juda Izvergovič ir nesijausdamas paglostė kairęją pusę išpustos krutinės.

V.

Jau kelias sanvaites sėdėjo Klubas kalėjime, visai nenumanydamas, už ką tapo suimtas. Žinojo, kad policija užpuldinėja ir ima už lietuviškas knygas, bet už maldaknyges tik, rodos, imti negali, o knygos nuo klėties augšto jug ne lietuviškos ir ne jo. Tųpykla prie knygų nepriguli. Kas žin, ar tik ne už aną pusę seno kalendoriaus? Kitokios kaltės neprisijautė, o antgalo ir kratant nieko daugiau neklausinėjo ir neįieškojo, kaip tik lietuviškų knygų.

Labiausiai žmogui rūpėjo apleista į patį darbymetį ukė. Kas be jo pataikys atlikti savo laiku darbą? Kas prižiūrės gyvulį? Kas aprupys namiškių reikalus? Kas mokesčius sudės? Kad ir šiandien paleistų, tai jau vis ukėje be pragaisties neapseitų. Na, o jeigu laikys da ilgai?

Į tą tarpą Padleckoi suspėjo padaryti kelias kratas pagal pavardes, surastas rubricelėse, ir persiliudyti, kad ir šino žygiu veltui sau žadėjo susekti paslaptinę organizaciją, nėra rubricelėse buvo užrašyta tik užperkamos mišios.

Suspėjo ateit atgal iš Kauno ir tųpykla su maskolišku vertimu lietuviškų antrašų. Padleckoi, perskaitęs vertimą žodis į žodį, atrado jame gilesnę prasme, tinkančią plačiai politiškaai bylai. *Popierų nebraskyk* — mąstė — tai reiskia: nenaikink lietuviškų raštų. Negalėjo tik suimt, ką tokiu budu reikštų: *nebradyk*. Dėlto spėjo, kad tai yra ženklas paslaptinės organizacijos. Tokį galutinį išaiškinimą Padleckoi duodavo visada, jei tik-tai ko negalėjo suprasti, o suprasdavo nedaug. Paslaptinė organizacija tai buvo jo liga. Da

budamas Varšavoje, tankiai pašokdavo iš miego ir, sušukęs: *Karaul! tainaja organizacija!* — vėl užmigdavo. Dabar, užtikus vardą draugystės „Sietynas“ ir nuolat rupinantis ją susekti, liga perėjo į halucinacijos formą. Pradėjo rodytis akise smėkla paveiksle katės su ilga uodega ir „Sietynu“ vieton akių. Temstant pavakare, Padleckoi jau nerimauja, lenda po lova ir žiuri kur į kampa, iki nepasirodys akise katė. Tada selina pamaži prie katės, stveria ją už uodegos, sušunka: *Karaul! tainaja organizacija!* — ir, pajutęs, kad rankeje nieko neturi, grįžta vėl po lova. Kartais per istisą naktį teip kankinasi.

Pargabeno Klubą į Senapilę tardyti.

— Ar tu prilipinai tuos lietuviškus žodžius ant tųpyklos? — klausia Padleckoi.

— Aš — atsako Klubas.

— Kam tu juos lipinai? — klausia vėl Padleckoi, užrašęs pirmąjį atsakymą.

— Kad šeimyna žinotų ir nebraskytų popierų, ką aš plyšius užlipinau.

— Ar tu liepei šeimynai juos skaityti?

— Liepia. O kam aš bučiau lipinęs?

— Ar negana buvo vieno sakinio? Kam tu prilipinai net kelis?

— Kad greičiau užtemytų.

— Ką reiskia žodžiai: *popierų nebraskyk?*

— Tai dabar ir gana — nu-gi reiskia tai, kas parašyta.

— Ar tu niekad nemokinai šeimynos, kad nenaikintų lietuviškų raštų?

— Iškur man butų atėję į galvą?

— O ką reiskia žodis: *nebradyk?*

— Nebradyk, na tai nebradyk — o ką daugiau reikš. Na, o ką pagal jus reiskia? — užklause Klubas.

— Ar kitokių knygų neliepei skaityti šeimynai?

— Aš nė neturėjau.

— O-gi kalendorius?

— O ką ten skaityti? tik šventės užpernykštės ir jomarkai, o kitos pusės visai nėra.

— Kam davei kitą pusę?

— Niekam. Vaikai turėjo sudraskyti.

— Nuo ko-gi tu pats gavai kalendorių?

— Koks čia gavimas — atnese žmogus ir nusipirkau.

— Koks žmogus?

— Nepažįstamas.

— Ar tu pažįsti siuvėją Siulaitį? — užklause Padleckoi, ilgiau luktelėjęs.

— Pažįstu. Stai situos trinityčius jis siuvo.

— Ar jis daug knygų tada su savim turėjo?

— Nemačiau nė vienos.

— Jis pats man prisipažino, kad tada turėjęs daug yvairių knygų ir visiems skaitęs.

— Gali but, tik aš nemačiau ir skaitant negirdėjau.

— O šituos pažįsti? — užklausė Padleckoi, rodydamas kelias fotografijas.

— Šitų nepažįstu, o anas ar tik nebus Naupilės daktaras.

— Taip. Tai geras žmogus. Ar jis tau neduodavo kartais knygučių pasiskaityti?

— Buvau pas jį kelis syk, bet ne knygu prašyt, o tik su akimis.

— Ar nežinai tokio žmogaus, kur knygas parduoda?

— Nežinau.

— Matai, aš turiu viską užrašyta ir žinau net, nuo ko tu ėmei kalendorių. Geriau, sakyk teisybę — tarė Padleckoi, neva žinurdamas į surašytą popierą.

— Jeigu žinote, tai bereikalo klausiate.

— Tai prisiekk, kad nemeluoji! — sušuko staiga Padleckoi.

— Aš galiu prisiekti tiktai prieš kunigą. Kam-gi čia ta prisiega ir ko jus, dėl Dievo, nuo manęs norite? — tarė Klubas, netekdamas kantrybės.

Da Juda Izvergovič norėjo toliau kankinti savo auką painiais klausymais, tik prokuratorius sudraudė ir tuo pasibaigė tardymas. Nuvedė Klubą pas fotografa, atmušė jį ir nusiuntė atgal į Kalvariją.

Iš Klubo atsakymų ir savo galvos Juda Izvergovič išvedė šitai: 1. Endrius Klubas prilaikė dalykus lietuviškos spaudos ir platino juos, nėra lietuviškas sakiny buvo po kelis sykius atkartotas ant tupyklos sienų ir tą sakinį liepė skaityti šeimynai. 2. Pats sakiny yra pakurstančios prasmės, o jo paskutinis žodis meta aiškų šešėlį ant paslapatinės organizacijos. Apart to Klubas pažįsta žmones, baustus už lietuviškus raštus.

Visos prigulinčios prie Klubo bylos popieros nusiusta į Varšavą prokuratoriui, o maldaknygės, pusė kalendoriaus ir tupykla nusiusta į Vilnių, kur naikinami lietuviškos spaudos dalykai.

VI.

Netikėtai parsiučnia atgal iš Vilniaus tupyklą su tam tikra popiera, kur paaiškinta, kad prie maldaknygių ir pusės kalendoriaus, prisistų sunaikinimui, netyčia pridėta tupykla, kurią, kaip neprigulinčią prie spaudos dalykų, grąžina atgal.

— Kaip tai tupykla nepriguli prie spaudos dalykų? — užsirustino Juda Izvergovič Padleckoi. — Joje tupi mano politiška byla! o jug ta byla išvesta dėl spaudos dalykų. Palaukkite!

Sėdo Juda Izvergovič ir surašė ilgą, ilgą popierą maž daug tokio turinio: Aš atėjau

naikinti lietuvišką spaudą ir noriu atlikti tai sąžiniškai. Pagal mano nuomonę išnaikini-mas lietuviškos spaudos reikalauja naikinimo ne tik knygu ir laikraščių, bet ir kiekvieno daikto, ant kurio lietuviškai parašyta, ar tai bus tupykla, kaip šiuo žygiu, ar kluonas, ar klėtis, ar kitokia trioba, tuščia ar pilna. Tai galima padaryti tiktai tąsyk, jeigu ir trioba su lietuvišku antrašu bus cenzūros priskirta prie spaudos dalykų. Kad vyriausybei ne-priseitų perdaug brangiai siuntinėjimas pvz. kluono į Vilnių, galima kluoną sudegint ant vietos. Žmonės, kurie gelbėtų tokį kluoną nuo ugnies, reiktų priskirti prie politišku prasi-kaltėlių ir bausti administratyvišku keliu. Tokiu budu 1) butų užkirstas visai kelias lietuviškai spaudai. 2) visada butų pakak-tinai politišku prasikaltėlių, iš ko butų aišku, kad teisus Viešpaties Ciecoriaus tarnai atmena šventumą savo pareigų.

Parašė ir, padėjęs pritinkantį adresą, tarė balsiai:

— Pažiūrėsime, ar tupykla priguli prie spaudos dalykų, ar ne.

Dabar Juda Izvergovič Padleckoi laukia galo Klubo bylos, atsakymo ant užmanyto naujo cenzūros klausymo ir . . . kryželio.

Klubas, išsėdėjęs kalėjime aštuonis mėnesius, užstatęs kaucijai savo namus, tapo paleistas ir pavestas ypatingai policijos priežiurai, iki nepasibaigs byla. Sugrįžo žmogus namo ir, išvydęs visą pragaištį apleistoje ukėje, apsiverkė. Kam, vargše, pasiskūsi ir kas atlygis?

Štai atėjo ir naujai išrinktas vaitas, Psarskis, reikalaujamas užmokėjimo užsilikusiu mokescių.

Peržvalga raštų.

Lietuvos praeitis, dabartis ir ateitis.

Socijologiškas pašinys. Parašė D-ras J. Šliupas.

D-ras J. Šliupas tai mus senas darbininkas, kuris su savo raštais, ne tik versta, bet ir originališkais, yra pasirodęs ne tik lietuviškoje, bet ir kitose kalbose. Apskritai kalbant, jo raštai turi šiuokštų stilių, išrodo lyg suskubinti, neužbaigti, bet pajudina svarbius klausymus ir turi vieną ypatybę, kuri skaitytoją patraukia. Ta ypatybė tai niekuomi nesulaikoma drąsa sakyti į akis teisybę nuogą, tokią, kokia ji yra jo širdyje, jo persitikrinime. Nerasime pas J. Šliupą nė mandagaus, diplomatiško užtylėjimo, nė to glostymo priešininko iš vienos pusės, kad galima butų įgnybt iš kitos. Kas užmynė ant jo numylėtos idejos, tas priešininkas ir jam neatleis, atlygis be pasigailėjimo.

Da vieną dalyką užtėmyjame J. Š. raštuose: pasitaikius mažiausiai progai, mielai grįžta prie to-pat temato, ir kur reikia surasti kaltininkas, ten tuojau išlenda dvasiški. Šitas dalykas suteikia J. Š. raštams varšą vienpusystės, o per tai numažina jų rimtumą ir vertybę.

Ir paskutinė knyga „Lietuvos praeitis, dabartis ir ateitis“ turi tas pačias geras ir silpnas puses, kurias augščiau apskritam pažvilgyje išreiškiau.

Padavęs trumpai suglaustas istoriškas žinias iš žilėsnės Lietuvos praeities, autorius staciai išveda, kad nė viena tauta tiek pikto nenukentėjo iš pusės krikščionystės, kiek Lietuva.

Pirmiausiai kankino ją kryžiai ant garbės Dievo ir Motinos Švenčiausios.

Apsikrikštyjusi Lietuva pateko po jungu bažnyčios ir į sociališką vergą baudžiavos. Bajorai prilipo prie lenkų, o apie liaudį nieks nesirupino — ji grynai pateko į rankas kunigijos, kurios priviso neišpasakyta daugybė (Lenkija sykiu su Lietuva maitino 24 000 kareivių, o 100 000 kunigų); kuri su stabmeldžiais lietuviais elgėsi kaip su galvijais ir stengėsi traukti iš jų tik materijališką naudą (išnaikinus klioštorius maskolių valdžia paėmė sau 171 000 000 rublių); kuri apie apšvietimą žmonių netik nesirupino, bet da tyčia kvailino, idant būtų paklusnesni bažnyčiai ir daugiau neštų aukų, o 1581 m. sudegino net senus lietuvių tautiškus raštus ir dokumentus, kaipo „pagonų“ ženklus; kuri užtraukė naminius vaidus, neapykantą tikėjimišką ir tt. Žinoma, prie tokių sąlygų buvo visai užkirsti keliai lietuvių ugiui materijališkam, protiškam ir doriškam.

Tolesnį tęsimą tokių sunkių lietuviams sąlygų autorius randa ir šiandien, ypač Amerikoje, kur kunigai skriaudžia lietuvius materijališkai (nuo 200 000 žmonių per paskutinį dešimtmetį išimta ant bažnyčių 19 000 000 dol.), duodą pikta paveikslą ir neužleidžią prasišvietimo.

Daug argumentų remta ant Valančiausko raštų ir neužmiršta atiduoti garbę kunigams, atsizymėjusiems gerais darbais, kas jau reikia paskirti ant objektyvškumo dalies.

Ant to tamsaus Lietuvos pastovo autorius mato ir šviesius punktus: raštininkus ir apsi-reiškiamą valnamanystės atskirų žmonių ir draugysčių. Šioje vietoje negaliu užtylėti, kad autorius, minėdamas vardus užsipelniusiųjų, sustatė į vieną eilę žmones yvairių tautysčių ir teip nelygios vertybės, juog ištikro per tai vienus nužemino, o kitiems padarė perdaug garbės.

Lietuvos ateitį stato ant socialistiško visuomenės surėdymo, kada „gerai daryti“ bus religija, kada nebus persekiojimų nė kalbos, nė tikėjimo, vienu žodžiu, kada bus „dangaus karalystė ant žemės“.

Minėta knyga yra liudyjimu, kad mes galime gvildinti sociališkus klausimus Lietuvos gyvenimo patys, be svetimų pagelbos. Ji duoda pusėtiną pluoštą faktų, kurie bus parama tolesniems ant tos dirvos raštams. Nežiurint ant vienpusiškų tuluose dalykuose autoriaus pažvilgių, su kuriais ne visiems galima sutikti, atrasime toje knygoje daug neužginamos teisybės, metančios šviesą išaiškinimui prilygimų sociališkam gyvenime Lietuvos visuomenės.

Ta knyga reikia priskirti prie mus literatūros laimikių. V. K.

1.) F. und H. Tetzner. Dainos.

(Reclam's Universal-Bibliothek Nr. 3694. Preke 10 kap.), p. 108 su gaidomis.

Kaip gražiai skamba mūsų dainos — kas to nežino. Kam iš mūsų teko nors ant trumpo laiko apleisti savo tėvynę, tas gal numano, kaip liudna darosi, paliekant savo kraštą, savo kildus, dainas, ir kaip linksma darosi ant širdies, išgirdus skambant savo prigimtas dainas. Numanome mes ir jaučiame brangumą mūsų dainų, ne mes vieni, jaučia tą patį ir svetimsaliai. Jų mokinti vyrai renka mūsų dainas, spausdina, tyrinėja. Tai parodo mums, kokios didelės vertybės yra mūsų dainos, užtatai mes turime stengtis, idant jos neprazūtų, idant jos nebutų užmirštos.

Svetimsaliai, išleisdami mūsų dainas, kartais spausdindavo lietuviškoj kalboj, kartais ir lietuviškoj ir greta svetimoj ir ant galo vienoj svetimoj kalboj. Vertimas mūsų dainų į svetimas kalbas budavo nevienodas: tai versdavo žodis į žodį, tai proza, tai eilėmis; pirmųjų siekis — supažinti šviesesniuosios, o paskutiniųjų — visuomenę. Jai yra paskirta ir virš minėtoji knygutė. Turinys jos šiekis:

Įžangoje randame lietuviškai-istorišką dalį knygutės. Randame čionai paminėtą pradžią dainos, jos rinkėjus, tyrinėtojus; teipo-gi randame apie lietuvišką literaturą nuo senų senovės iki mūsų dienų.

Nemaž vietos pašvęsta dainiui Kr. Done-laičiui, kurį jis tam tyčia giliai ištyrinėjo.

Negaliu baigti šios trumpos žinios, nepaminėjęs apie vieną straipsnį toje įžangoje apie lietuviškus muzikališkus įrankius: kankles ir cimbulus. Kadangi jie maž ką vartojami, atidžiai aprašo jų dalis, didumą ir išveizdą. Aprašymas kanklių su paveikslėliais.

Dainos yra puikiai išrinktos, išverstos gerai, prie tulų pridėtos gaidos. Už tai mes turime pasakyti ačiū pp. Tetzneriams. Gera yra išsipažinti su jais ir mums lietuviams.

2) Prof. F. Tetzner: a) Donalitus und Tolminkemen Berlin 1895. b) Tolminkiemio aktai ir krikštų knygos laikų Donelaičio (Altpreussische Monatschrift Bd. XXIII. 1896. c) Krist. Donelaitis (Unsere Dichter in Wort und Bild. VI. Leipzig 1899. d) Kr. Donelaitis ir jo gadynė (laikr. „Nord und Süd“ 1897 m. mėn. kovas).

Iš surašų tų veikalų prof. Tetznerio galima matyti, juog jis plačiai pažįsta Donelaitį ir jo gadyne, juog tam tikrai užsiėmė juo. Kaip rašė „Varpas“, jis buvo siųstas į Tolminkiemį į gimtinę mūsų dainiaus, kur ir ištyrė jo gyvenimą ir raštus. Kuo vėliausia iš tų knygelių pasirodė straipsnis laikraštyje „Nord und Süd“ 1897: „Christian Donalitus und seine Zeit“ Čionai randame aprašymą gadyne dainiaus ir jo gyvenimą; atrado jis, perkrafinėdamas jo raštus, naujų žinių, bet nedaug. Pasistengsiu išversti tą straipsnį ir prisiūsiu.

3) M. Mossvida-Waitkuna przeklad pieśni „Te Deum laudamus“ in dr., wydala Dr. Zygmunt Celi-chowski. Poznań. 1897 r.

Apie ją rašo prof. Volteris laikr.: „Žurnal ministierstva narodnavo prosvieščėnyja“ 1897 už mėn. rugpjūtį. Yra tai autografuotas išleidimas senoviškos mūsų knygos. *Žmogus.*

Paslaptis progreso.

(Pagal V. Solovjevą.)

Ar girdėjotė pasaką?

Girios tankumyne užklydo medžiotojas. Pailsęs atsisėdo ant akmens prie plataus srauno upelio. Sėdi ir žiuri į tamsią gilybę ir klauso, kaip margas genys kalte kala medžio žievę. Medžiotojui liudna pasidarė ant širdies: „vienas aš gyvenime lyg kaip dabar girioje,“ mąsto jis sau, „ir senėi jau tarp takų pamečiau tikrąjį kelią ir tiek te išbrisiu iš tų tankumynų. Vienas, pailsęs ir ant krašto prapultis! Kam aš užgimiau, ko atėjau į šitą girią? Kas man per nauda iš tų visų nužudytų žvėrių ir paukščių?“

Čia kas-žin kas paėmė jam už peties. Žiuri — stovi sulinkusi senutė, viena iš tų, kokios dažniausiai tokia padėjime atsiranda — bloga blogutė, suvirškus, kaip žirnio ankštis, arba kaip raukšlėtas aulas. Akys įdubusios, ant raukšlėto smakro styri pasidrieke du plaukštū žilų plaukų, o pati pasipuošusi brangiais rubais, tik labai senais, kad jau vieni skudurai.

— Ar girdi, jannikaiti, tarė jinai, yra anapus upės aikštelė, tikras rojus! Ten nuėjęs, visus vargus užmirši. Tik tau vienam neatitikti anos vietos, o aš tiesiog nulydėsiu,

pati iš ten. Tiktai perkelk mane ant kito kranto, pati nebeįveiksiu perbristi smarkaus upelio; jug matai, kad kojas vos velku, visai baigiuos, ant visko tik žiuriu, o mirti oi-oi kaip nenoriu. — Medžiotojo, matytis, geros širdies buta. Nors ant žodžių senutės apie rojus vietą nevisai pasitikėjo ir bristi per pasiputusį upelį išrodė jam labai neramu, o vilkti senę vėl ne kas-žin kaip puiku, žvilgterėjo ant jos, o ta užsikosėjo, užduso, visa dreba. „Ar-gi jau pražuti, mąsto jis, senai žmonai! Tikrai šimtą metų su viršum turi, tai kiek vargo, kiek visoko regėjo, reikia pasispirti, reikia ją gelbėti. Na, senute, kad teip, tai teip, riskis ant pečių, tik kaulus labiau į savę įtrauk, kad nesubirtų, vandenyje nebesurasi.“ Užsirioglino senė ant pečių medžiotojo, jam teip sunku pasidarė, tartum jis grabą su velioniu sau užsiritu, vos žengti gali. Bet jau gėda prisipažinti. Įbrido į upelį ir tuojaus pajuto lyg listelėjo, o toliaus, kas žingsnis tai lengvyn ir lengvynėjo. Junta, kad kas-žin kas netikėtai atsitiko: tik eina jis tiesiai, veizi priešakyn. O kaip išbrido iš vandens ir apsidairė, tik žiuri — vietoj senės prie jo prisiglaudusi neišsakyta grožybė, tikra karalaite.

Nusivedė jinai jį į savo tėviškę, o jis užmiršo savo našlystę, neskriaudė daugiau žvėrių, nė paukščių ir neįėjo girioje kelio.

* * *

Gal teip, gal kitaip visi girdėjome šitą pasaką, žinau ir aš ją nuo mažų dienų, tiktai šiandien supratau nepasakiską jos prasmę.

Dabarnykštis žmogus (medžiotojas), begaudydamas trumpas linksmumo valandas ir blizgančias svajones, išklydo iš tikro gyvenimo (giria) kelio. Prieš jo akis tamsus ir nesulaikomas bėgis istorijos (*upelis*). Laikas, kaip *genys* be gailės ties užkerta pragaišintas valandas. Dabar nuliudimas ir našlystė, o ateityje — tamsybė ir prapultis. Užpakalyje jo stovi šventa padavimų senatvė (*senutė*), oi kokiam atstumiančiame pavidale, — bet kas iš to? Atminus, kiek jinai jam padarė, reikia tik su atsileidusia širdim *pagarbinti* jos žilumą, reikia *pagailėti* jos silpnumo ir nereikia *gėdytis* priglausti jos, nors jinai ne-puiki. Reikia, vietoj gaudymo neregimų fejų padangėse, pasirengus perkelti šventą praeities našlą per esantį ir veikiantį bėgį istorijos. Jug čia guli vienintelė išeiga iš jo klaidžiojimų, *vienintelė*, nės kitos butų per niek, negeros ir nedoros: jug nežuti senai žmonai.

Nepripažįsta pasakos dabarties žmogus, nenori tikėti, juog sugriuvusi senutė galėtų pavirsti į gražią karalaite. Neįtiki — tai

gerai! Ką įtikėti į busimą da užmokesti, jei dabar reikalauja uždirbti jį su tikru praskaitu ir pasišventimu. Kas neįtiki į ateitį senosios šventenybės, turi bet-gi atminti jos praeitį. Ir kodėl nenešti jai garbės, nepagalėti jos ir parodyti dėkingumą? Laimingi tikintieji: da stovėdami ant to kranto jie mato raukšlėse šviesą nevystančios grožybės. Bet ir netikėliai į ateisiantį persikeitimą turi teip-gi naudą — *netikėto džiaugsmo*. Kaip vieniems, teip kitiems vienoks darbas: žengti pryšakin, užsiritus ant savęs visą senovės sunkumą.

Dabarnykšti žmogau, jei tu nori palikti ateities žmogum, neužmiršk rukstančiuose griuvėsiuose tėvo Ankizo ir naminių dievų. Jiems reikalingas buvo didvyris, kur perkėlė juos į Italiją, bet ne kas kitas, kaip tik jie galėjo jam ir jo giminei duoti Italiją ir suteikti galybę ant svieto. O musų šventybė galingesnė, ne kaip Trojos, ir kelionė musų toliaus Italijos ir toliaus žemės kamuolio. *Gelbintis — išsigelbės*. Štai kur paslaptis progreso, kitos nėra ir nebus.

M. Sk—ra.

Tėvynės varpai.

Laimėjimai: Mintaujiečių apgalėjimas; nukėlimas dviejų kontribucijų nuo Lietuvos; prasišalinimas Apuchtino; naujas Varšavos generalgubernatorius; naujas Seinų vyskupas; pagarsėjimas lietuviško klausymo; punktai apie lietuvišką spaudą, paduoti ministeriui vidaus dalykų; pasekmės neklausymo Augščiausio manifesto ir galutinis pritaikymas jo.

Visiems apskritai ir kiekvienam paskyriam apreiškiu, kad šiuo žygiu kalbėsiu vien tiktai apie musų laimėjimus. Bet persergiu: nebus tai pasikalbėjimas nė apie lioteriją, nė apie turtingas merginas, nė apie šiltas vieteles, nė apie „gražų ženklą“ policijos akise, nė O nei visai apie ką kitą. Tai-gi, kas norite, skaitykite, o kas ne, tai ne.

Ant pirmos laimėjimų vietos stovi „Mintaujiečių apgalėjimas“, kuriame *mokintiniai* apveikė *mokintojus*. Tai ir rusai ana apveikė ties Poltava savo *mokintojus*, švedus — kaip gyrėsi Petras I. Tas apgalėjimas — ne ties Poltava, tiktai ties Mintauja — vertas aprašymo *versu heroico*.

Nuo Lietuvos gubernijų nukelta kontribucija, kurią turėjo mokėti lenkai bajorai. Nors mokėjo lenkai, bet kentė Lietuvos juoda žemelė, aplaistyta lietuvių prakaitu. Teipjau apie 80 milijonų rublių tapo išmokėta tos kontribucijos, o didžiausia jos dalis, sulyginant, puolė ant Kauno gubernijos. Bajorai dabar vieton kontribucijos užmanė surengti savo vaikams stipendiją, tai-gi, nors ir nepalengvėtų juodai mus žemelei, bent-gi pinigai eis ant ko geresnio, ne kaip pirma.

Kur kas sunkesnę kontribuciją nukėlė nuo Lietuvos giltinė, papjaudama Vilniaus generalgubernatorių, žandarą Orževskį, prie kurio atminties prikepė sukrekėjęs kražiečių kraujas. Tas žvėris, žmogaus paveiksle, per penkis metus kankino nelaimingą Lietuvą, pats dirbdamas bjauriausias šunybės, slėpdamas žmogžudžius (padovanojimas Kantakužiniui dvaro, užmušimas advokato Zano ir tt.) Jo prakeiktos, suterštos atminties neapvalys nė Aleksandro III. dovanos, nė vainikai, kuriuos sudėjo ant grabo Lietuvos ponai: Landvaravo Tiškevyčius ir bajorų vadas Plateris. Ikiol da negirdėt apie paskyrimą naujo generalgubernatoriaus į Vilnių, o gal ir visai nepaskirs. Tas teip neramus kraštas, kuris pagal Orževskio tvirtinimą, negali būti nė vienos dienos be generalgubernatoriaus virtos rankos, jau tiek dienų esti be tos „rankos“, o nė dangus nesugriuvo, nė žemė neparvрто ir tas kraštas dabar kur kas ramesnis, nėra neramumo priežasties nėra.

Perėję į kitą Nemuno pusę, nerasime jau Apuchtino, prieglobėjo mokslo Varšavos apygardoje. Tai tikras laimėjimas, nėra Apuchtinas iš paskutiniųjų stengėsi užkamšyti rusiškis samanomis visus plyšius, per kuriuos apšvietimo spinduliai gali pasiekti mokinius. Augščiausias reskriptas apie apšvietimą liaudies lenkų karalystėje, apreikštas 1864 m., sako: „Neduodama nė sau, nė kam nors kitam versti mokyklas į įrankius politiškių siekių, mokslo vyriausybė turi žiūrėti vieno tik tarnavimo apšvietimui“. „Bendrose mokyklose, ypač žemesnėse, mokinimas turi būti *atliekamas prigimtoje kalboje gyventojų daugumos*, t. y. arba lenkiškoje, arba rusiškoje, arba vokiškoje, arba lietuviškoje, pagal šalį ir kilimą gyventojų.“

Kiek Apuchtinas laikėsi Augščiausio reskripto ir į ką pavertė mokyklas, ypač žemesnes, tai visiems gerai žinoma. Lietuviams norėjo įsukti graždanką ir šiandien žemesnėse mokyklose mokintojai *per prievartą* bruka kudiškiams lietuviškas knygas, rašytas rusišku šriftu ir Apuchtino paskirtas praplatinimui.

Varšava gavo naują generalgubernatorių, kunigaikštį Imeretinskį, kuris atnešė lenkams labai daug vilties. Ar visa viltis išsipildys, laikas parodys, o ikiol laimėta nors tiek, kad atleisti šiek tiek pančiai, uždėti ant lenkiškų laikraščių. Lietuviai, neturėdami spaudos, negalėjo pasinaudoti nė paliosavimą jos. Bet lietuviai spėjo įduoti kunigaikščiui Imeretinskiui kelis prašymus apie lietuvišką spaudą, persekiojimus už lietuviškas knygas ir tikisi, kad geras kunigaikštis užtars jų teisingus reikalavimus.

Suvalkų gub. lietuviai laimėjo neabejotinai, sulaukę į Seinus vyskupą A. Baranauską, apie kurį jau pirmiau paminėta „Varpe“.

Perdaug smarkus užsipuolimas policijos ant lietuvių Suv. gub. už lietuviškus raštus teip-gi išėjo ant gero, nės jo atbalsis atsiliepė rusiškame laikraštyje „С.-Петербург. Вѣд.“ (ž. 5. Nr. „Varpo“ str. „Is svet. laikr.“) kuris tiesiog ir karštai stojo ginti lietuvius ir jų spaudą nuo neteisingo valdžios pasielgimo. Tuojau prakalbėjo kiti rusiški laikraščiai, vieni *pro* kiti *contra*, atsiliepė lenkiški ir vokiški. Per tai lietuviškas klausymas pagarsėjo labai plačiai, net tuose kampuose ir tuose sluogsnuose, kur pirmiau lietuviai buvo jau užmiršti, arba visai nežinomi. Smagu išgirsti, kad tarp rusų atsiranda kaskart daugiau rimtų balsų, užtariančių lietuvius, ir reikia turėti viltis, kad tų balsų vyriausybė paklausys ir sugražys lietuviams tai, kas jiems neteisingai buvo paveržta. Ta viltis turi didelę paramą ir iš kitos pusės. Štai „С.-Петербург. Вѣд.“ Nr. 273 rašo: Gvildenamas spaudoje klausymas panaikinti užgynimą spaudos lietuviškų knygų lotynišku šriftu buvo apsvarstomas, daugiau kaip prieš du metus, ant pirmo visarusiško susivažiavimo rusų veikėjų spaudos dalykuose.

Ant susirinkimo III. susivažiavimo skyriaus, 11 balandžio 1895 m., A. P. Smilga perskaitė pranešimą. „Apie vartojimą lotyniško šrifto lietuviškuose raštuose“, o E. A. Volteris perskaite S. Baltramaičio papildymą prie to pranešimo.

Pranešimas ir papildymas buvo karštai parmentį prof. V. J. Lamanski'o, o paskui, susivažiavimo komitete, akademiko L. N. Maikov'o.

Susivažiavimas *vienu balsu* priėmė šiuos punktus:

1) Uždraudimas 1864 m. vartoti lotynišką alfabetą spaudimui lietuviškų knygų, išdildęs beveik išleidimą lietuviškų knygų Rusijoje (nuo 1864 m. iki 1891 m. išleista tik 25 knygų, tame skaitliuje elementorių, maldaknygių ir tt.), pagimdė kontrabandinį įgabenimą užrubežinių lietuviškų knygų, spaudintų lotynišku šriftu (per tuos pat 25 metus — iki 700 knygų), aplenkiančių cenzurą.

2) Angant tarp lietuvių norui skaitymo, pirkimas knygų, spaudintų lotynišku šriftu, prisieina perdaug brangiai prastiems žmonėms, kadangi pardavimas to kontrabandinio pirkinio yra rankose žydų, paskiriančių už knygas prekę, dešimtį kartų didesnę už tikrąją.

3) Pirkimas knygų, neprileistų cenzūros ir turinčių savyje daug priešais cenzurą, gamina daugybą policijos tardymų kuobjauriausios ypatybės, vis tolyn ir tolyn atstumiančių lietuvių tautą nuo Rusijos.

4) Ant pragaištingos įtekmės užgynimo lotyniško alfabeto lietuviškuose raštuose atkreipia atidą oficiališkai ir moksliski išleidimai, kaip štai: „Журн. мин. нар. просв.“ 1888, X; „Труды Варшавск. статист. комит.“, вып. 2, стр. 143—145; Сборникъ библиограф. матер. для географіи, этногр. и статистики Литвы“, išleistas etnografiško skyriaus Ciecoriškos geografiškos draugystės; veikalas prof. V. J. Lamanski'o „Три міра азіатско-европейскаго материка“ стр. 122—126.

5) Spaudimas lietuviškų knygų ir 22 laikraščių užrubežyje atima uždarbi rusų spaustuvėms.

6) Užgynimas spausdinti lietuviškas knygas lotynišku šriftu, pagal atsisaukimą prof. V. J. Lamanski'o, buvo vaisium nesusipratimo, nėra pakilo iš pasiūlymo žinomo slavisto A. F. Hilferding'o, o ne iš politišku protavimų.

Pasiremdamas ant augščiau išdėstyty dalykų, persitikrinęs apie visišką neteisingumą ir reikalą duoti lietuviams, kaip ir kitoms giminėms, sutveriančioms rusų tautą, tiesas naudotis alfabetą, paliktą jiems jų istorijos, *susivažiavimas vienu balsu nusprendė*: prašyt, idant vyriausybė išnaujo peržiurėtų klausymą ir atmainytų užgynimą spaudinti lietuviškas knygas lotyniškis litaromis.

Susivažiavimo nusprendimas priderančiai matyvuotas komiteto, pirmsėdint A. A. Savutski'ui ir prisidėjus pagarbės pirmsėdžiui susivažiavimo, viceprezidentui Ciecoriškos mokslų Akademijos L. N. Maikov'ui, ir perduotas rodai Ciecoriškos rusiškos techniškos draugystės, o draugystės roda, 30 balandžio 1897 m. po Nr. 629, susivažiavimo maldavimą pervedė ministeriui vidaus dalykų.

Reikia tikėtis, kad vienbalsis maldavimas tokios įtaisos, kaip visarusiškas susivažiavimas, užsipelnęs Augščiausią prieglobą Jo Ciecoriškos Augštybės didžiojo kunigaikščio Konstantino Konstantinaičio, atkreips antgalo, vyriausybės atidą ant reikalo atmainyti nusprendimą, neduodanti nė Rusijai, nė Lietuvat daugiau nieko, kaip tiktai neužslepiamą pragaisti.

Apie vieną dalyką pakalbėsiu visai skyrium, nors jį teip-gi galima būtų priskirti prie laimėjimų. Šių metų *berželio 25 d.* (s. g.) išėjo Augščiausias paliepimas: „Bendrą visiems mokintiniams krikščionims maldą prieš mokslą tose mokyklose civiliško skyriaus, kur yra daug kitų tikėjimų, permainty ant atskiros maldos pagal išpažinimus, sutinkant su ritualu kiekvieno tikėjimo“.

Vienok mokslo vyriausybė stengėsi tą paliepimą užslėpti, nors apie jį patyrę buvo visi mokintiniai.

Štai *rugsėjo 1. d.*, t. y. į *kelintą mėnesį* po pasirodymo Augščiausio manifesto, Šiaulių gimnazijoje (Kauno gub.) varo mokintinius

melstis rusiškai, prieš ikoną. Mokintiniai, pasiremdami ant manifesto, nors jiems nebuvo da apgarsintas, pasipriešino, (ir šiuo žygiu lietuviai). Pasidarė trukšmas apšaukta maištas, pareikalauta policija, sunaudota vietiniai pedagogiškai įrankiai, palydėti keiksmo, išdarymo katalikų tikėjimo ir galvos jų bažnyčios.

Kitas panašus atsitikimas liaudinėje mokykloje. Kunigas, nesulaukdamas apgarsinimo Augščiausio manifesto net iki 22 rugsėjo, pats su vaikais, prie mokiniojaus, atkalbėjo maldas lietuviškai. Mokiniojas perpyko, tuojau privertė vaikus išnaujo atkalbėti maldas, bet rusiškai, prieš ikoną, ir parašė skundą direkcijai. Į sanvaitę apgarsino mokintiniams, kad lietuviškai melstis neduos, kad jie turi melstis, kaip pirmiau, prieš ikoną ir kad kunigas jau daugiau nemokys — teip liepusi direkcija.

Tai Vilniaus mokslo apygardoje. Varšavos apygardoje teip-gi ne pervirš klausė manifesto. Varšavoje gimnazijose ir tulse privatiškose mokyklose pradėjo kalbėti maldas prieš mokslą lenkiškai. Marijampolės gimnazijoje (Suv. gub.) katalikai visai be maldos liko, o žemesnėse mokyklose, bent-gi Suvalkų direkcijos, iki paskutinių dienų kalbėjo maldas po senovei, rusiškai.

Akyvaizdoje tokių papiktinančių faktų turi priverstinai augti persitikrinimas, kad vienvaldžiais Rusijoje yra biurokratai, o ciecorius tai tik antraeilė ypatė, iš kurios paliepinu galima tyeziotis, juo drąsiau, juo toliau nuo Peterburgo; kad Augščiausiam žodžiui, ištartam nuo Sosto, negalima tikėti, nėra tas žodis lieka neišpildytu.

Tai-gi tuli rusų laikraščiai reikalavo smarkaus nubaudimo ypatų, kurios išdrįso priešintis Augščiausiam paliepinui, nužemindamos Rusiją akise svetimų gaivalų.

Ką nubausti ir kaip? Išplaukė į viršų, kad ministerija apšvietimo, da liepos mėn., prie Augščiausio manifesto prikerge savo priedą: kadangi reskripte nepaaiškintas klausymas maldų kalbos, tai tame dalyke reikia elgtis *ir toliau* pagal esančius jau įsakymus.

Iš to mat ir pakilo tokios siaulinės klotys.

Rodosi, nė ministeriams neduota tyčiotis iš manifesto . . . Beje, jug Tolstoj, Apuchtinis ir kiti parodė, kad sutrempiti manifestą tai nedidelis daiktas.

Tegul sau, o mes žiūrėkime viso to galo. Paskutinėse dienose „Варш. Дневникъ“ padavė žinią: „Išpildymui 2 punkto Augščiausio paliepimo 25 d. berželio š. m. ministeris apšvietimo liudies, susitaręs su Varšavos generalgubernatorium, reskriptuose d. 2. ir 18 (s. m.) spalnio po Nr. 232 ir 246 įstatė mokyklose

Varšavos mokslo apygardoje šitą tvarką atkalbėjimui maldos prieš lekcijas ir po lekcijų: Visi mokintiniai pravoslavų tikėjimo iš vienos — ir visi kitų tikėjimų krikščionys (pagal išpažinimus) iš kitos pusės, prieš lekcijas ir po lekcijų turi rinktis į atskiras klases ir kalbėti maldą pagal ritualą kiekviro tikėjimo, — mokintiniai pravoslavų tikėjimo rusiškai, mokintiniai katalikų tikėjimo lenkiškai, mokintiniai topat tikėjimo lietuviai, kur kalba poterius lietuviškoje kalboje — lietuviškai, evangelikai vokiškai arba rusiškai. Pradžios mokslo mokyklose, kuriose negalima padalinti mokintinius pagal tikėjimus, dėl stokos gyvenimų, maldas turi atkalbėti pačiliui; pirmiausiai pravoslava, paskui katalikai ir evangelikai.“

Devyniose-gi vakarinėse gubernijose (t. y. ir Vilniaus mokslo apygardoje), susitarus ministerijai apšvietimo su katalikų dvasiškoms valdžiomis, maldos mokyklose bus kalbamos lotyniškai.

Tai-gi Varšavos generalgubernatorius Augščiausią manifestą pritaikė teisingiaus, nekaip katalikų dvasiškoji valdžia anose devyniose gubernijose. O gal jose nėra jau nė lietuvių, nė lenkų — tik vieni rymiečiai?

Korespondencijos.

Tilže. Po ilgo letargiško miego pradeda ir Prūsų Lietuvos lietuviai nacionališkai atbusti ir apie savo giminės reikalus rupintis. Lietuviškoji draugystė „Byrute“, pradėjo paskutiniame laike ne tik vienas susiėjimus laikyti, bet ir lietuviškas šventes švesti su tēatriškais užvedimais, koncertu ir dainavimu lietuviškų dainų. 20 d. biržio m. švente Tilžeje lietuvišką vasarinę šventę. Ant tos šventės buvo apie 800 lietuvių atvykę. Ant bynės užvedė dramą „Ponas ir Mužikai“, kuri imanytinai klotos ir pritarim rado. Po to 18 d. liepos šventė vėl vasarinę šventę Klaipėdoje, kur tą paczią dramą atkartojė. Ant tos šventės buvo teipojau apie koki 1000 lietuvių atvykę. O dabar savo paskutiniame susiėjime (18 lapkričio) ir nutarė žieminę šventę vasario mėnesyje švesti. Ant iškėlimo tos šventės tape išskirtas komitetas iš 4 ypatų. Norint draugystė „Byrutė“ da savo sieki neatsiekė ir nedaug ką ištaisė, tai tačiau ji tik siek tiek sujudino Prūsų lietuvių dvasiā.

Prūsų lietuviai tur ne tik vien „Byrutė“, bet ir da 3 politiškas skyrimo draugystes. Vienā Klaipėdoje, antrā Šilokarčiamoje ir trečiąją Tilžeje. Šilokarčiamiškė laikė 11 d. lapkričio Rusnėje savo susiėjimą, ant kurio buvo daugiau kaip 150 lietuvių atvykę ir apie 30 ypatų prisiraše kaip sąnariai prie

draugystės. Taipojau ir klaipėdiškė draugystė laikė 20 d. lapkričio savo susijimą Klaipėdoje, ant kurio ir apie koki 200 lietuvių buvo, kurių į 30 prie draugystės prisirašė. Tik kažin dėl kokios priežasties tilžiskė tais metais nė jokio susijimo nelaikė. Metuose 1898 bus Vokietijoje skyrimai deputatų ciecorystės ir karalystės seimui. Prūsų lietuviai tur viltį, kelis savotiškų lietuviškų deputatų išskirti. Jie buvo jau ir pirm kelių metų savotiškų deputatų iš savo tarpo pasistatę, tik neturėdami geros organizacijos, tape jie vokiečių apgalėti. Bet dabar, turėdami šiek tiek tvirtesnę organizaciją, tur jie tą tvirtą viltį, sekančiame deputatų skyrimo ir kelis lietuvius išskirti. Prūsų lietuviams, turint gerą organizaciją ir gerus vadovus, galima labai lengvai išskirti ciecorystės seimui 3, o karalystės 6 lietuviškų deputatus. Nės keli valsčiai kaip antai: Klaipėdos, Šilokarčiamos, Pakalnės, Tilžės, Ragainės ir Pilkalnės yra apgyventi daugiau lietuvių, negu vokiečių. Tuose minėtuose valsčiuose, norint germanizaciją jau giliai savo šaknį įleido, tai tačiau yra vis galima turėti viltį, skyrimo laike išskirti lietuvišką deputatą. Prūsų lietuviams dviejų daktų reik: tvirtos organizacijos ir inteligencijos; tos stokoja. Bet iš viso imant lietuviskas krutėjimas tarp Prūsų lietuvių yra paskutiniuose metuose pasididinęs ir skaitlius tą jaunų lietuvių ir lietuvačių, kurie gėdėjosi savo lietuviystės, eina vis mažyn, o tų, kurie drąsiai remia lietuviystės reikalus, vis didinasi.

L.

Atsiliepinimas.

Ateinantieji metai — tai „Varpo“ jubilėjiniai.

Dešimts metų pilnos pasišventimo kovos, sunkaus darbo, skaudžių ištyrimų, gimdančių nusiminimą klaidų ir stiprinančių dvasią pasisekimų — tai puiknas turinio epopėja, kurią verta pašymint ir pagarbinti paminklu. —

Pasirengę esame atminimui dešimtmetinių sukaktuvių „Varpo“ išleisti tam tikrą jubilėjinį numerį, arba knygele — kas, žinoma, prigulės nuo gero rašytojų noro, nuo skaitliaus ir turinio prisistų tam dalykui raštų. —

Užkviečiame prisidėti prie jubilėjinio numerio ir darbininkus, kurie nuo pat pradžios iki paskutinės dienos neapleidžia „Varpo“, ir tuos, kurie pusiaukelėje sustojo dirbe, ir tuos, kurie dirba toliau, nuo mus atsiskyre — užkviečiame visus.

Ant to dvasios pokilio galime susieiti visi, nepažeidami nė savęs, nė savo nuomonių, nėra tai pokilis vardan tos pačios, bendros mums visiems idėjos, dėl kurios dirbame išvien visi, nors pasirinkę yvairius kelius.

Laiku siunčiame kvieslį, idant rašytojai turėtų kada prirengti pritinkančius darbus, o redakcija — suvesti juos į tvarką.

Raštai minėtam siekiui reikia siųsti tiesiog į redakciją „Varpo“ su ženklų „sukaktuvinis“.

Redakcija.

Atsakymai.

„Garsui“ (Nr. 42). — Buvo katinėlis rainas, rainas, o jo uodegėlė da rainesnė. Ar graži mano pasaka? — Graži.

— Kad tau graži, tai ir man graži. Buvo katinėlis rainas, rainas, o jo uodegėlė da rainesnė. Ar graži mano pasaka? — Graži.

— Kad tau graži, tai ir man graži. Buvo katinėlis rainas, rainas, o jo uodegėlė ir tt. — *usque ad infinitum*.

Matoma, „Garsas“ užsispyrė sekti tokią-pat pasaką „Varpui“ ir laukia tik atsakymo: *graži*. Bst šio žygiu nesulauks.

Bitei. „Piešinys“ bus sunaudotas.

B-ai. Tas pačias žinias esame gavę pirmiau.

Su-aičiui. „Rusina“ eis į „V.“, o „Senovės liekanos“ į „Ukin“.

Lazdinų pelėdai. Eilės netinka: ritmas da šaip teip prilaikytas, o atsiliepinimuose už tai daug neatleistinų klaidų.

Zmogui. Ne visus straipsnius galima talpinti neatsytus — reikia kartais ir šis tas pridėti, o da tankiau išmesti, paliekant vienok autoriaus „nuomones neperkreiptas“. Korespondencijose, apskritai, turi buti daugiau faktų, o mažiau praskiedžiančių išvadžiojimų. Zinia iš Šiaulių tilps „Ukininke“, kur Juodvalchio „Kaimas ir pabirkas“ jau senėi patalpintas. Kitus raštus, apie kuriuos, tamsta, klausai, gavome. Apsprendimui eilių U. T. reiktų turėti daugiau medegos. Prisiusta „Ballada“, teip kaip parašyta, be pertaisymo, negali buti patalpinta. Istoriją spaudinti neapsimame.

P-čiui. 50 rub. apturėjome.

Z. 110 rublių gavome.

Apgarsinimai.

Redakcijoje „Varpo“

yra šie rankraščiai su natomis, sudėstytoimis

Dr. V. Kudirkos:

- 1) Seselės lelijėlės. Valcas.
- 2) Rambinkalnio Karalaitė. Polka.
- 3) Meiluzė. Polka.
- 4) Lepunėlė. Polka Mazurka (iš lietuviškų dainų).

Kas nori spaudinti savo kaštais, tekreipiassi į redakciją.

„Vienybė Lietuvniuku.“

Literatūros, mokslo ir politikos nedėlinis laikraštis. „Vienybė“ išėina kas sėreda. Kaštuoja ant metų Amerikoje 2 dol., į užmarę 3 dol.

Adresas: Juozas Pauksztys, 224 & 226 East Main Str. Plymouth, Luzerne Co. Pa.

„TĒVYNĒ“

Mēnesinis laikraštis. Organas „Susivienojimo Amerikos Lietuvių“; kaštuojā ant metu su prisiuntimu ī Prusų parubežī 50 kap. Teip pat gaunama ir pas p. J. Lapinā, Tilžēje.

„Lietuva“

nedēlinis laikraštis.

Išēina Chicagoje kas subata. „Lietuva“ ūkaštuojā ant metu 2 dol. Kas abu doliarus ūžsimoka īš viršaus, gauna knygele, ūž 50 c., dovanų. Kas ūžsimoka 1 dol., gauna knygele ūž 25 c. Knygele gali sau īssirinkt īš musų katalogo kas kokiā nori, kad tik nebrangesnē per 50 c. o prisiūsime dykai.

Adresas:

A. Olszevskis,
924 33rd Street, CHICAGO, ILL.

Naujos knygos prisiustos ī redakcijā.

Sudna diena. Parašē angl. kalboj Edv. Youngas, lietuviškai sudējo Laurynas Ivinskis. Išējo spaustu-

Turinys „Varpo“ 1897 m.

Lietuvių gyvenimas ir reikalai.

	pusl.
Šių metų mintys. <i>L. J.</i>	17
Katalikų bažnyčia ir lietuviai Amerikoje. <i>J-a.</i>	34
Teisybė ant lazdos galo. <i>J-tis.</i>	49
?. <i>Markbis.</i>	65
Graždanka — slogutis civilizacijos.	81
Mintaus istorija ir valdžios teikiamas mokslas. <i>S-s.</i>	2
Įš šiaurių padangės. <i>J. B.</i> 1, 27, 73	
Ruožai īš lietuvių gyvenimo. <i>Nenuorama.</i>	56
Tėvynės varpai.	12, 92
Laiškai. <i>P. A. Kolumbus.</i> ir <i>V.</i>	57

Mokslas prigimimo, visuomenės, istorijos, kalbos ir tt.

Kokia liga gumbu vadinasi. <i>M. Sk-ra.</i>	9
Naujas apsiareiškimas. <i>Ugis.</i> 54, 60, 69	
Statistiškas tyrinėjimas D. Lietuvos. <i>Pagaiškis.</i>	22, 36
Lietuviški ligų vardai. <i>M. Sk-ra.</i>	41
Mardva. <i>Sk-ra.</i>	26
Burai, guogiai, vangiai. <i>Dr. J. B-s.</i>	10
Mededa žodynui. <i>Dr. J. Basanavyčius.</i>	84
Statistiškos smulkmenos.	59
50 metinės sukaktuvės serbų-lužiečių Močiutės. <i>D.</i>	75

Belletristika.

Žvirbliai.	5, 23, 37, 55, 71
Genzuros klausymas.	72, 86
Paslaptis progreso. <i>M. Sk-ra.</i>	91

Poezija.

Jonas Žižka. <i>Siaulėniskis.</i>	4
---	---

Drama.

Narimantas Didis Lietuv. Kunigaikštis. 19, 34, 51, 66

vėje „Garso Amerikos Lietuvių“ Shenandoah Pa 1897. *Zentas dėl parodos.* Komedijs 1 akte. Lenkiškai raše J. Blizinskis, lietuviškai vertē Selimas. Išējo spaustuvėje „Garso Amerikos Lietuvių“. Shenandoah Pa 1897.

Antanukas. B. Pruso apysaka, vertē Selimas, ir *K. Moygio* ir *kun. Pabrėžos laiškai pas Daukanta.* Kn. I Lietuviško knygyno Nr. 1-3. Išējo spaustuvėje „Garso Amerikos Lietuvių“ Shenandoah Pa 1897.

Pavasario Balsai. Eilės. Parašē St. Maironis. Tilžēje.

Žemaičių Vyskupystė. Parašē vysk. M. Valančauskas. Išleista spaustuvėje „Garso Amerikos Lietuvių“ 1897 m.

Keistutis. Tragedijs 5 aktuose. Lenkiškai parašē A. Asnyk, lietuviškai vertē Vincas Kapsas. Išleista „T. M. D.“ Tilžēje 1897 m.

Piningus ir laiškus ī Varpo (ir Ukininko) redakcijā siunčiant, reikia šitoksai adresas padēti:

Hrn. Dr. Bruazis, Tilsit (Ostpr.)

Turinys.

Graždanka — slogutis civilizacijos. — Narimantas — Medega lietuviškam žodynui. — Cenzuros klausymas. — Peržvalga raštų. — Paslaptis progreso. — Tėvynės varpai. — Korespondencijos: Tilžē. — Atsakymai. — Apgarsinimai. — Turinys „Varpo“ 1897 m.

Peržvalga raštų.

Parmazonis arba Baisumas Dievo Rustybės. Parašē Šventmikis. <i>V. K.</i>	25
Apie žemę ir kitus svietus, jų buvį ir pabaigā. Sutaissėrnas. Chicago 1896 m. <i>V. K.</i>	40
Lietuvos praeitis, dabartis ir ateitis. Socijologiškas paišinys. Parašē D-ras J. Šliupas. Baltimore 1897 m. <i>V. K.</i>	89
1) F. uud H. Tetzner. Dainos. 2) Pr. F. Tetzner. Donalitis und Tolminkemen. 3) M. Mosswiday Waitkuna preklad piesni „Te Deum laudamus“. <i>Žmoguš.</i>	90

Polemika.

Vardan teisybės.	29
Atsiliepimai.	16, 48, 79, 95
Įš lietuviškų laikraščių.	13, 29, 42, 60
Įš svetimų laikraščių.	15, 30, 76

Korespondencijos.

Įš D. Lietuvos: Dzukija. <i>Žmogutis.</i>	31
„ Seimai. <i>Ž.</i>	44
„ Kauno gub. <i>Geležinkelio Pavar-gėlis</i> ir <i>Gramozdas.</i>	46
„ Naumiestis. <i>P. A.</i>	78
„ Vilnius. <i>A.</i>	79
Įš Prusų Lietuvos: Tilžē.	16, 99
Įš svetur: Mintauja. — <i>aitis.</i>	32
„ Peterburgas. <i>Nelabdarys.</i>	62
„ Samara. <i>Rožė.</i>	16
„ Amerika. <i>T. M. D. sqnarys.</i>	15
„ Amerika. <i>Daugmatis.</i>	46, 62
Įstatai „Tėvynės Mylėtojų Draugystės“.	47
Atsakymai, apgarsinimai prie galo kiekvieno Nr.	